

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Bünyesinde Yapılacak “Evrensel Periyodik İncelemesi” (EPİM) Ulusal Raporu’nda Yararlanılmak Üzere İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Tarafından Hazırlanan Rapor

ÖNSÖZ

Bu rapor, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi (**Merkez**) tarafından hazırlanmıştır. Merkez, 1998 yılında, İstanbul Barosu (**Baro**) bünyesinde kurulmuştur. Çalışma şekil ve esasları, İstanbul Barosu Merkezler Komisyonlar Kurullar Yönergesi uyarınca belirlenmektedir. Üyeleri, İstanbul Barosu’na kayıtlı avukat ve stajyer avukatlardan oluşmaktadır. Başkan, Başkan Yardımcısı, Genel Sekreter her iki yılda bir seçimle belirlenmektedir. Cezaevleri Grubu, Mülteci Grubu, İfade Özgürlüğü Grubu olmak üzere toplam 3 adet alt çalışma grubuna kayıtlı avukatlar gönüllülük esasıyla görev almaktadır.

“İstiklal Caddesi Orhan Adli Apaydın Sokak No:2, 34430 Beyoğlu, İstanbul, Türkiye” adresinde bulunan İstanbul Barosu binasında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Email : ihm@istanbulbarosu.org.tr

Mobil: +90 (212) 393 07 00 Fax: +90 (212) 293 89 60

ARKA PLAN

İstanbul Barosu tarafından hazırlanan bu raporda başlıklar halinde sıralanan insan haklarına ilişkin sorunlara, öncelikle avukatlar ve sığınmacılar bakımından yer verilmiş daha sonra tüm hak ihlallerine ilişkin genel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışmada, İstanbul Barosu’na bağlı 19 avukat ile gerçekleştirilen görüşme tutanakları, Merkez’e yazılı veya sözlü olarak iletilen başvuru içerikleri, Merkez tarafından düzenlenen çalıştaylar, İstanbul Silivri ve Tuzla Geri Gönderme Merkezleri (**GGM**) ile İstanbul Silivri ve Bakırköy Cezaevlerine yapılan ziyaretler sonrasında hazırlanan gözlem raporları ve ulusal basında yer alan haberlerden yararlanılmıştır. Bu raporda; yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, adil yargılanma hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü ve toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinde yaşanan hak ihlalleri üzerine durulmuştur. Genel bilgiler ile birlikte daha çok avukatların karşılaştıkları hak ihlallerine vurgu yapılmıştır. Raporun sonuç kısmında ise bu ihlal iddialarının çözümüne yönelik tavsiyeler sunulmuştur.

1.YAŞAM HAKKI :

1.a. Diyarbakır Barosu Başkanı Av. Tahir Elçi, 28.11.2015 tarihinde Diyarbakır ili, Sur ilçesinde kamuya açık alanda yaptığı basın açıklaması sırasında başından vurularak hayatını kaybetmiştir. Olayın üzerinden yaklaşık 4 yıl geçmesine rağmen, kısıtlılık kararı alınan soruşturma dosyasında halen failer tespit edilememiş ve iddianame hazırlanamamıştır. Diyarbakır Barosu’nun başvurusu üzerine, İngiltere’deki Londra Üniversitesi’ne bağlı çalışan araştırma ajansı Forensic Architecture, Tahir Elçi cinayetiyle ilgili, dijital üçboyutlu adli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Sonuç raporuna göre, olay yerindeki polis memurları kuvvetli suç şüphelisi olarak tanımlanmıştır. Diyarbakır Barosu bu raporu, 14.12.2018 tarihinde Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına sunmuştur¹. Soruşturma tamamlanmamıştır, dosya derdesttir.

1.b. 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (**KHK**) md. 121 uyarınca², darbe teşebbüsü ve terör eylemleri ile bunların devamı niteliğindeki eylemlerin bastırılması kapsamında hareket eden kişilerin hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluğunu doğmayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin yaşam hakkının korunmasında devletin pozitif yükümlülüklerine aykırı olduğu, cezasızlık algısının ve nefret suçlarının yaygınlaşabileceği değerlendirilmektedir.

¹ Araştırma Raporu için bkz: <https://forensic-architecture.org/investigation/the-killing-of-tahir-elci>.

² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224-22.htm>.

1.c. Ulusal mevzuata ve taraf olunan İstanbul Sözleşmesine rağmen, kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik şiddet vakalarının azalmadığı gözlemlenmektedir.

1.d. Çorlu'da 08.07.2018'de meydana gelen ve 25 kişinin hayatını kaybettiği tren kazasına neden olduğu iddia edilen ihmallerden sorumlu olduğu öne sürülen üst düzey kamu görevlilerinin etkili soruşturulmadığı yönünde şikayetler bulunmaktadır.

1.e. 2018 yılında yaklaşık 2000 işçi iş kazalarında hayatını kaybetmiştir. Birçok iş kazasının iş güvenliği konusundaki ihmaller ve denetimsizlik sonucu meydana geldiği, özellikle kamu makamlarının sorumluluğunu gündeme getirebilecek nitelikteki kazalarda etkili soruşturma yürütülmediği yönünde şikayetler devam etmektedir.³

2.İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI :

2.a. 682 sayılı KHK md. 9/1-b ile, devlet memurluğundan çıkarılma nedenlerine işkence yapma⁴ fiilinin eklemesi olumlu bir gelişmedir. Fakat Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde KHK yoluyla ile gözaltı sürelerinin uzatılması ve bu süre zarfında kişilerin yakınları ve avukatları ile temasının sınırlandırılması sonucunda işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin güvencelerin zayıflatıldığı değerlendirilmektedir.

2.b. Avukatlar ile yapılan görüşmeler neticesinde; özellikle OHAL sonrası dönemde 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamında yer alan suçlardan yargılanan kişilerin görüş haklarının sınırlandırıldığı, sağlık hizmetlerinden faydalandırılmadığı, cezaevlerinde bulunan kütüphane, bilgisayar odaları, spor odaları gibi ortak alanları kullanma haklarından mahrum bırakıldıkları bildirilmiştir. Merkez olarak, cezaevlerini ziyaret ederek yerinde incelemelerde bulunmaya ilişkin resmi ziyaret taleplerimiz, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından reddedilmiştir. Bununla birlikte Baroya mektup gönderen bazı mahpuslarla avukat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Mahpusların görüşmelerde bu iddiaları tekrarladığı gözlemlenmiştir.

2.c. Ülke genelinde, işkence ile birlikte zorla kaçırılma vakıalarına ilişkin artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu hususta Ankara Barosu tarafından Basın Açıklaması⁵ ve İzleme Raporu⁶ yayımlanmıştır. Öte yandan, Lübnan Havaalanı'nda gözaltına alınarak Türkiye'ye getirilen ve resmi bir kurumun bodrum katında 6 ay boyunca yoğun fiziksel, cinsel ve psikolojik işkence gördüğü iddialarını avukatı aracılığıyla Merkeze ileten ve yargılandığı duruşma sırasında beyan eden bir kişinin (A.Ö.), bu şikayetleri üzerine açılan soruşturma takipsizlik ile sonuçlanmıştır.

2.d. Şanlıurfa ili, Halfeti ilçesinde terörle mücadele kapsamında, kolluk güçleri tarafından 18.05.2019 tarihinde düzenlenen operasyon sonucunda 1 polis şehit olmuş, 54 kişi gözaltına alınmıştır. Yakalama ve gözaltına alma işlemleri esnasında kötü muamele, fiziksel, cinsel şiddet ve işkenceye ilişkin başvurular üzerine, Türkiye Barolar Birliği (TBB) ile pek çok Baro ve sivil toplum örgütü tarafından harekete geçilmiştir⁷.

2.e. Özellikle devlet görevlileri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen işkence ve kötü muamele iddialarıyla ilgili olarak, etkili soruşturma yükümlülüğü esastır. Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) bu konuda son dönemde pek çok ihlal kararı verdiği gözlemlenmiştir. İddiaların etkili soruşturulması, faillerin tespit edilerek tarafsız bağımsız soruşturma makamlarınca resen harekete geçilmesi gerekmektedir. Bu noktada mevzuatta oluşturulan kolluk denetim mekanizmasının atamalar gerçekleştirilmediği için halen yürürlüğe girmemiş olması çok ciddi bir güvence eksikliği olarak gözlemlenmiştir. Ayrıca Baro'ya bağlı bir

³ 2018 yılındaki iş kazalarına dair istatistikler için bkz : <http://www.guvenlicalisma.org/19796-hangi-savasta-bu-kadar-arkadasimizi-kaybediyoruz-2018-yilinda-en-az-1923>.

⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-1.htm>.

⁵ Basın Açıklaması için bkz :

http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?BASIN_ACIKLAMASI&=3099.

⁶ İzleme Rapor için bkz: <http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=3214>.

⁷ Şanlıurfa Barosu'nun raporu için bkz. <http://web2.e-baro.web.tr/uploads/63/Dokumanlar/Haber/RAPOR%20HALFET%C4%B0.pdf>

avukatın cumhurbaşkanlığı korumaları tarafından işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldığına yönelik ciddi iddialar basında yer almış ve TBB ile Baro tarafından harekete geçilmiştir.

2.f. Haklarında sınır dışı kararı verilen yabancıların, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndaki usul ve sürelerle riayet etmeksizin, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne (EGM) bağlı yabancılar şube müdürlüklerinde tutulmakta olduğu gözlemlenmektedir. Kolluk birimlerinde yabancılar ile adli suçtan gözaltına alınanların aynı nezarethane de kaldıkları gözlemlenmektedir. Yabancılar şube müdürlüklerinde genellikle avukat görüşme odaları bulunmamakta ve yabancıların avukatlarla veya dışarı ile irtibatı kolaylıkla sağlanamamaktadır. Yabancıların, GGM'lere nakilleri öncesinde kolluk birimleri tarafından kanuni bir dayanak olmaksızın, bu muameleye maruz bırakılmasının kötü muamele iddialarına ilişkin güvencelerin sağlanmasına yönelik ciddi bir eksiklik teşkil ettiği düşünülmektedir.

2.g. Düzenlenen ziyaret ve çalıştaylar doğrultusunda, yabancıların GGM'lerde idari gözetim kararına istinaden tutulmaları konusunda öncelikle avukat görüşmelerindeki koşullara dikkat çekilmiştir. Ayrıca kurum kapasitesinin çok üzerinde yabancı, idari gözetim altında tutulmaktadır ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler'e yönelik kişi başına düşen alan (m2) standartlarının sağlanmadığı değerlendirilmektedir.⁸ Özellikle kış aylarında ortak alana çıkılmasına izin verilmeyen yabancıların standartların altındaki odalarda bütün günü geçirmek zorunda bırakılması insan onuruna aykırıdır. Bunun haricinde merkezlerde bulaşıcı hastalıkların kontrol altına alınmasını ve başkalarına bulaşmamasını önleyecek herhangi bir karantina usulü bulunmamaktadır. Bununla birlikte GGM'lerde denetim yapılmış olduğu ancak herhangi bir bulaşıcı hastalık tespiti yapılmadığı iletilmiştir. GGM'lerde, işkence ve kötü muamele iddialarıyla ilgili iç şikayet ve denetim mekanizmasının daha etkili işletilmesi gereği gözlemlenmiştir. Bu konuda tüm iddiaların resen etkili soruşturulması için yazılı şikayetlerin yetkili mercilere ulaştırılması ve takibinin sağlanması için etkin bir mekanizmanın oluşturulması ihtiyacına dikkat çekilmektedir. İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne vekaletname olmaksızın avukat girişi yapılamadığından, bu durum kişilerin özellikle ivedi başvurularının kayda alınması açısından problem oluşturmaktadır.

3.ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI

3.a. Rapor çalışması kapsamında görüşülen Avukatlar, duruşma salonlarında savunmalarının sürekli kısıtlandığını, özellikle terör ve örgütlü suçlarda müvekkillerine isnat edilen suç tipi ile özdeşleştirildiklerini, kendilerinin de tıpkı müvekkilleri gibi usulsüz ev/ofis/üst aramalarına maruz bırakıldıklarını, insan hakları alanında yaptıkları çalışmalar ve üstlendikleri müdafilik görevleri ile bağlantılı olacak şekilde haklarında çok sayıda soruşturma ve ceza dosyası açıldığını, özellikle OHAL ilanı sonrasında Cumhuriyet Savcıları/Hakimler ile dosyaları hakkında görüşme olanaklarının olmadığını beyan etmişler ve tüm bu hususların mesleğe olan inançlarını ve umutlarını olumsuz yönde etkilediklerini belirtmişlerdir. Nitekim, avukatların uygulamada sıkça maruz kaldıkları bu ihlaller nedeniyle üst üste iki kez olmak üzere 24 Ocak Tehlikedeki Avukatlar Günü, Türkiye'deki Avukatlara ithaf edilmiştir.⁹

3.b. En son çare olarak başvurulması gereken tutuklama tedbirinin uygulanması konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) md. 100 şartlarına riayet edilmediği, tekdüze gerekçelerle,

⁸ CPT/Inf(2017)3 için bkz: <https://rm.coe.int/1680727f8d>.

⁹ 24 Ocak Tehlikedeki Avukatlar Günü TBB Basın Açıklaması için bkz :

<https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/bugun-24-ocak-tehlikedeki-avukatlar-gunu-39337>.

İstanbul Barosu Basın Açıklaması için bkz :

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14135&Desc=24-Ocak-Tehlikedeki-Avukatlar-G%C3%BCn%C3%BC>.

kanun maddesi tekrarlanarak ve sadece katalog suçlardan olması yeterli görülerek bu tedbire başvurulduğu gözlemlenmektedir. Aynı doğrultuda CMK md. 109 kapsamında uygulanan adli kontrol tedbirlerinin de duruşmasız ve gıyapta veriliyor olması nedeniyle kişilerin seyahat özgürlüklerini kapsayan özel ve aile hayatına ilişkin haklarına da ölçsüz müdahale edildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca bu konuda verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve AYM kararlarının bağlayıcı niteliklerine rağmen yerel mahkemelerce icra edilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum yargı kararlarının bağlayıcılığı ve hukuk devleti ilkesi açısından oldukça problemlidir. Yine tutuklama kararlarına itiraz prosedüründe sulh ceza hakimliklerinin kararlarına karşı, bir sonraki numaralı sulh ceza hakimliğine başvuru yolu öngörülmuş olması nedeniyle etkili bir itiraz prosedürü bulunmadığı gözlemlenmiştir.

3.c. AYM, AİHM içtihadı doğrultusunda 29.09.2016 tarihli İrfan Gerçek başvurusu ile içtihadını değiştirdiğini duyurmuş, asıl davanın sonuçlanması ya da hükmün kesinleşmesi beklenmeden CMK md. 141'e dayanılarak tazminat talep etmenin mümkün olduğuna karar vermiştir. Buna göre, haklarında verilen yakalama, gözaltı ve tutuklama kararının hukuka aykırı olduğunu iddia eden kişiler, yakalama, gözaltı ve tutukluluk halinin sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde CMK md. 141'e dayanarak dava açmak zorundadır. AYM ve AİHM son dönemde Selahattin Demirtaş, Şahin Alpay ve Mehmet Altan'ın başvurularında başvurucuların haksız yere yakalanıp gözaltına alındıkları iddiasını bu yola gidilmediği için kabul edilemez bulmuştur.

4.ADİL YARGILANMA HAKKI

4.a. TMK kapsamında yürütülen soruşturma dosyalarında kısıtlama kararı verilmesi uygulaması, OHAL sonrasında suç tipi fark etmeksizin neredeyse tüm soruşturma dosyalarına sirayet etmiştir. Avukatların müvekkilleri ile ilgili olmasına rağmen dosyadaki belgelere erişmelerini tümüyle engeller nitelikteki bu karar nedeniyle, hem Avukatlar hem şüpheliler soruşturma süresince isnat edilen suçlamayı dahi bilmemekte, soruşturmanın ne şekilde ve hangi deliller üzerinden yürütüldüğünü öğrenememektedir. Bu nedenle soruşturma aşamasında tutukluluğa itiraz gibi pek çok itiraz süreci etkin bir şekilde işletilmemektedir. Avukatların dosyaya erişimleri ancak iddianamenin kabulü ile mümkün olmaktadır ki, kısıtlama kararı verilen soruşturma dosyalarında uzunca bir süre iddianameler hazırlanmamaktadır.

4.b. Kısıtlama kararı verilen soruşturma dosyalarında iddianamenin geç yazılması ise başlı başına bir sorun olarak nitelendirilmektedir. 2013 yılından yaşanan Gezi Olayları nedeniyle başlatılan soruşturma dosyasında dosyaya erişimin kısıtlanması kararı alınmış, uzun süren soruşturma süresi sonunda iddianame 04.03.2019 tarihinde kabul edilmiştir. O dönemin emniyet görevlileri tarafından yapılan dinlemelerin kanuna aykırı olduğu savunma kapsamında dile getirilmiş ancak 6 yıl sonra bu görüşmelerin yeniden değerlendirme usulüyle iddianameye konu edildiği gözlemlenmiştir. Dava kapsamında uzun süredir tutuklu olan iki sanıktan, Yiğit Aksakoğlu ilk celsede tahliye edilmiş ancak Osman Kavala'nın tutuklu yargılanmasına devam edilmiştir. Bu dava kapsamında sivil toplum mensupları ve hak savunucularının, CMK md. 312 (hükümeti devirmeye teşebbüs) suçlamasıyla yargılanması iddianamenin kapsamı değerlendirildiğinde; sivil toplum üzerinde bir baskı unsuru oluşturmakta ve devletin sivil toplum faaliyetlerinin icrası için sağlıklı bir çevre oluşturmak, yargı tacizinden korumak gibi uluslararası düzenlemelerle garanti altına alınan pozitif yükümlülüklerinin yerine getirilmesi açısından problem teşkil ettiği gözlemlenmektedir.

4.c. Terör örgütü suçlarından yargılananların avukatlarının da, duruşma sırasında yaptıkları savunmalar, ifade aşamasında sanıklara susma hakkını kullandırmaları gibi gerekçeler ile yargılamaya maruz kaldıkları ve tutuklu olarak yargılanan tüm avukatlara muhtelif sürelerle hapis cezaları verilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Mahkemelerin bu yaklaşımı hak arama noktasında caydırıcı bir etkiye de neden olmuştur. Isnat edilen suç ne olursa olsun, her sanığın adil yargılanma hakkına ilişkin usuli garantilerin sağlanmasını ve savunma hakkının esasına

dokunulmamasını isteme hakkına yeterli derecede riayet edilmediği özellikle OHAL döneminde gözlemlenmiştir.

4.d. Türk ceza yargılamasında sözlü yargılama esas olmasına rağmen, duruşma sırasında savunma yapan avukatların savunmalarının, zaman ve iş yükü gerekçe gösterilerek sık sık Mahkeme heyeti tarafından kesildiği gözlemlenmiştir. Görüşülen avukatlar arasında yaptığı savunma gerekçe gösterilerek hakkında hapis cezası verilen ve yine duruşma sırasındaki savunması nedeniyle akıl sağlığının tespiti için hastaneye sevk edilmek üzere hakkında ara karar oluşturulan avukatlar bulunmaktadır. Ayrıca davalarda dosyalara sunulan delillerin yeterince değerlendirilmediği, ceza davalarında son savunma için yeterli süre verilmediği şikayetleri de dile getirilmektedir.

4.e. Gerek hukuk davalarında gerekse ceza davalarında dosyaya sunulan delillerin, lehe ve aleyhe unsurların Mahkeme heyeti tarafından eşitlik ilkesi ve masumiyet karinesi uyarınca ele alınmadığı, kamuoyu tepkisi veya başkaca unsurlar neticesinde mahkemelerin birbirleriyle ve dahi kendileriyle çelişen kararlar verdiği, tarafsız ve bağımsız bir yargılama yürütülemediği, tabii ve kanuni hakim güvencesinin tesis edilememesi sonucu yargıya olan güvenin sarsıldığı değerlendirilmiştir. Çağdaş Hukukçular Derneği ile Halkın Hukuk Bürosu avukatları hakkında yapılan yargılama sırasında yaşanmış, son savunma için sanıklara ve sanık müdafilerine süre verilmemiştir. Ayrıca, bu yargılama sırasında tutuklu olarak yargılanan avukatların tahliyesine karar verilmiş, ancak kararın verildiği akşam tahliye kararlarına yapılan itiraz üzerine tahliye edilen avukatlar Nöbetçi Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından tekrar tutuklanmış, tahliye kararı veren Mahkeme heyeti üyelerinin görev yerleri değiştirilmiştir.

4.f. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun mevcut yapısının, adil yargılanma hakkı başta olmak üzere insan haklarının sağlanması için yaşamsal öneme sahip olan yargı bağımsızlığını zedelediği değerlendirilmektedir.

4.g. OHAL sonrasında çıkarılan 676 sayılı KHK'da¹⁰, cezaevlerinde 'terör suçları' nedeniyle tutuklu ve hükümlü bulunanlar için avukat görüşmelerinin savcı kararıyla sesli ve görüntülü olarak kaydedilmesi, ayrıca bu görüşmeler sırasında infaz koruma memurunun odada bulunarak avukatların aldıkları notları, görüş öncesinde ise avukat tarafından getirilen belgeleri incelemesi ve el koyabilmesi düzenlenmiştir. OHAL'in ilk aylarında avukat müvekkil görüşmelerinin haftada bir gün ve bir saat ile sınırlandırılmış olduğu tarafımıza gelen şikayetler arasındadır.

5.DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

5.a. 2015 yılında ülkemizin doğusunda bulunan illerde ilan edilen sokağa çıkma yasağı ve güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlara tepki göstermek amacıyla imzaya açılan "Bu Suça Ortak Olmayacağız" bildirisini imzalayan ve "Barış İçin Akademisyenler" olarak bilinen 2212 akademisyen hakkında terör örgütü propagandası ve Türkiye Cumhuriyeti'ni aşağılamak suçları nedeniyle dava açılmış, yargılama neticesinde ertelemesiz ve seçenek yaptırımlara çevrilmeksizin yargılanan akademisyenlere hapis cezası verilmiş, bu süreçte bu kişiler KHK ile mesleklerinden ihraç edilmiş ve bunun bir sonucu olarak pasaportları da iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi 03.07.2019 tarihinde bu konuda yapılan bireysel başvuruları Genel Kurul'a sevk etmeye karar vermiştir. Bu çerçevede uygulanan pasaport tahditleri ve yurtdışına çıkış yasaklarının da akademisyenlerin özel ve aile hayatı ile akademik özgürlüklerini de ihlal eder bir durum olduğu gözlemlenmektedir.

5.b. Bu çerçevede özellikle ifade özgürlüğünü kullanan kişiler hakkında başvuru Türk Ceza Kanunu (TCK) md. 301, 220, 299, 314, 312 TMK md. 6 ve 7'nin geniş içerikleri sebebiyle, öngörülebilirlik kriteri açısından problemlidir olduğu gözlemlenmektedir.

¹⁰ Bkz. md. 6; <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm>.

5.c. Adli Sicil İstatistikleri uyarınca, TCK md. 299'da düzenlenen 'Cumhurbaşkanına hakaret suçlaması' nedeniyle yalnızca 2017 yılı içerisinde 6033 kişi hakkında yargılama yapılmış ve bu kişilerden 2099'u hakkında mahkumiyet kararı verilmiştir. Bu suç için belirlenen hapis cezasının kısa süreli olması nedeniyle atılı suç hakkında yasal mevzuat uyarınca her ne kadar 'tutuklama yasağı' olsa da yargılanan pek çok kimse yargılama aşamasında belli sürelerle tutuklu kalmıştır.

5.d. Bağımsız haber sitelerine erişimin engellenmesi kararları Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından oldukça hızlı bir biçimde alınmakta; buna ilişkin yapılan itirazlar tekdüze gerekçelerle reddedilmekte ve bireylerin haber alma hakkına önemli bir sınırlama getirilmektedir. Wikipedia'ya erişim 29.04.2017 tarihinde engellenmiş olup, bireysel başvurusu da Anayasa Mahkemesi önünde halen derdesttir. Twitter tarafından yayınlanan rapora göre, içerik kaldırma talepleri ve kullanıcıların bilgilerini isteme sıklığında Türkiye ilk sıradadır¹¹.

6. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME HAKKI

6.a. Türkiye'de 05.04.2018 tarihinden itibaren tutuklanan 570 avukat meslektaşına ve Cumhuriyet Gazetesi'ne yönelik olarak başlatılan soruşturmada tutuklanan gazetecilere destek amacıyla avukatlar, 85 hafta boyunca İstanbul Çağlayan Adalet Sarayı'nda Adalet Nöbeti'ne katılmışlardır. Türk hukukunda toplanma özgürlüğü izne tabi olmamasına rağmen, 06.07.2017 tarihli nöbet sırasında, nöbete destek veren avukatların bir kısmı gözaltına alınmıştır. Ayrıca polislerin müdahalesi sonucu birçok avukat yaralanmış, bir avukatın beli kırılmıştır. Gözaltına alınan avukatlar hakkında daha sonra 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet suçu nedeniyle kamu davası açılmışsa da, yargılama neticesinde avukatların beraatine karar verilmiştir.

6.b. Cumartesi Anneleri Eylemi, 8 Mart Feminist Gece Yürüyüşü, Onur Yürüyüşü başta olmak üzere, yıllardır sürdürülmesi geleneksel bir hale gelen barışçıl gösteri/eylem/yürüyüşleri hukuki dayanaktan yoksun gerekçelerle yasaklanmaktadır. 1 Mayıs'ta işçiler için sembolik anlam taşıyan Taksim Meydanı'nda barışçıl gösteriler yasaklanmıştır. Bu gösterileri devam ettirmek isteyenlere kolluk kuvvetleri tarafından orantısız güç uygulandığı gözlemlenmiştir.

6.c. 2911 Sayılı Kanunda yapılan değişiklikler ile kolluğa verilen yetkinin olağanüstü artırılması, kişilerin bu hak kapsamındaki güvencelerini kullanmaktan feragat etmelerine yol açmaktadır. Yine OHAL KHK'ları aracılığıyla yapılan değişiklikler, bu hakkın kullanımını önemli ölçüde zorlaştırmıştır.

HAK İHLALLERİNİN AZALTILMASI İÇİN TAVSİYELER:

Raporda yer verilen insan hakları sorunlarına yönelik önerilerimiz şu şekildedir:

-Yaşam hakkı ile İşkence ve Kötü Muamele Yasağına yönelik ihlallerin ortadan kaldırılması ve tekrarlanmaması için devletin koruma ve etkili soruşturma kriterleri uluslararası yükümlülüklerle uygun bir şekilde uygulanmalıdır. Kolluk birimlerine uluslararası ve ulusal yükümlülüklerle uygun hareket etmesine yönelik eğitim verilmesi ve suiistimallere karşı denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir. Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı kolluk birimlerinde yabancıların tutulmasına ilişkin kanuni garantilerin sağlanması, kolluk denetim mekanizmasının işler hale getirilmesi ve bu birimlerdeki kötü yaşam koşullarının düzeltilmesi gerekmektedir. Ayrıca geri gönderme merkezlerinde kötü muamele iddialarına ilişkin etkili idari şikayet mekanizmasının kurulması ve işlerlik kazandırılması ile takibinin şeffaf biçimde sağlanması gerekmektedir.

¹¹ Rapor için bkz. <https://transparency.twitter.com/>

-Özgürlük ve Güvenlik Hakkı ile Adil Yargılanma Hakkına yönelik ihlallerin son bulması adına, soruşturma ve kovuşturma evreleri hukuka uygun şekilde yürütülmelidir. Bu kapsamda yapılan tüm işlemlerin şeffaf olması ve bağımsız makamlarca etkin bir şekilde denetlenebilmesi mümkün kılınmalıdır. Yargı mensupları hakimlik ve savcılık teminatlarından yararlandırılmalıdır ve meslekleri verdikleri kararlar nedeniyle etkilenmemelidir. Adli kontrol kararlarının verilmesinin şartları değiştirilmelidir. CMK md. 100 yeniden değerlendirilmeli ve bu maddenin uygulanması AİHM içtihatları ile uyumlu hale getirilmelidir.

-Düşünce ve İfade Özgürlüğüne ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına yönelik ihlallerin sonlanması adına TCK ve TMK hükümlerinin AİHM içtihatları doğrultusunda uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Öngörülebilirlik kriteri açısından sorun taşıyan maddelerin tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Akademisyenlerin akademik özgürlükleri güvence altına alınmalıdır. Toplanma özgürlüğüne ilişkin sorunların çözümü için, mevzuatta düzenlenen bildirim usulü pratikte de uygulanmalı ve izin gerekliliğini kaldırarak adımlar atılmalıdır. Kolluk kuvvetlerinin güç kullanımı ile ilgili AİHM içtihadı ile uyumlu yasal düzenlemeler yapılarak bu konuda kolluk birimlerine eğitimler verilmelidir.